

Opera – tai raktas

Žinia apie 7-ąjį šiuolaikinės operos festivalį NOA (Naujoji operos akcija) labai sudomino, tačiau paskatino susimąstyti... Į festivalio siūlomus renginius nueiti norisi, tačiau ko tikėtis? Ar formulė: **šiuolaikinė** (kažkas naujo, neįprasto, galbūt nesuprantamo) + **opera** (tradiciška, ilgai truks, nuobodu) = **greičiausiai neisiu**, nes jau maždaug žinau, kas ten bus, teisinga? O kiek iš tikrųjų šiuolaikinė opera panaši į LNOBT scenoje dominuojančias operas? Ką turėčiau vertinti atėjęs į NOA renginį?

Tokius ir panašius klausimus apsvarstyti balandžio 16-ąją skatino diskusiją „Opera/ (ne)opera. Identiteto paieškos“ moderavusi Rasa Murauskaitė. Renginyje šiuolaikinių operų pradžia buvo priskirta Albano Bergo opera *Wozzeckas*, kiti siūlė neiškirti vienos operos, verčiau apsistoti ties XX a. 6-uoju dešimtmečiu. Dramos ir operos lūžiu pavadinta Philippo Glasso opera *Einšteinas paplūdimyje*, o Felikso Bajoro opera *Dievo avinėlis* paminėta kaip viena pirmųjų šiuolaikinės operos apraiškų Lietuvoje. Diskutuojant buvo sunku apsistoti ties kažkoku būdingiausiu šiam žanrui požymiu. Festivalio direktorės Anos Ablamonovos pasidalinimas, jog visi festivalio dalyviai kuria operas, tačiau tą, kas galiausiai išeina, ne visada galime vadinti opera privedė prie diskusijos kulminacijos, t. y. atsakymo į sudėtingą klausimą „ką galime arba ko negalime vadinti šiuolaikine opera?“

Sutarta, jog opera tai ar ne, apsprendžia pats kūrėjas arba lygiaverčių kūrėjų komanda. Ir visai nesvarbu, kiek tradicinei operai būdingų požymių kūrinyje išvėlgsime. Vienas po kito diskusijos dalyviai akcentavo, jog nederėtų prisirišti prie žodžio *opera*, stengtis ją kažkaip apibrėžti. Šis žodis turbūt daugiau reikalingas dėl to, jog publika sieja tai su tradicijomis, kultūriniu paveldu, o kompozitoriai, žymaus šiuolaikinių operų kūrėjo Roberto Ashley žodžiais, „neranda kaip kitaip pavadinti ilgą istoriją/ pasakojimą, pagrįstą muzikinėmis formomis“, taip, kad visi suprastų. Muzikologo Edvardo Šumilos mintis, jog save išlaisvinusi opera ir miršta, o tada lieka tik pats žodis, kuris autoriui ir suvokėjui reiškia skirtingą dalyką, kiek šokiravo ir puikiai apibendrino diskutavusiųjų pasisakymus. Taip sugriovus visus akademinis rėmus, Jono Sakalausko, vieno iš NOA įkūrėjų, mintis, jog opera – tai raktas, kuriuo kūrėjas pasirenka atrakinti jam rūpimą klausimą, inspiravo naują požiūrį į operą.

Pakitusiu suvokimu teko vertinti diskusiją apsupusius renginius: balandžio 15-ąją vykusią operą *I švyturį* ir balandžio 17-ąją pristatytą garso instaliaciją-performansą *Olympian Machine*. Režisierės Loretos Vaskovos, kompozitorės Ritos Mačiliūnaitės ir dramaturgės Gabrielės Labanauskaitės kūrinį į tradicinei operai būdingus rėmus sudėti būtų pakankamai lengva, tačiau to visai nesinorėjo, nes svarbiau buvo tai, kokiais būdais buvo atrakinta esminė mintis. Kūrėjų komandos išryškinta feminizmo tema, kurią simbolizavo šio judėjimo ikonos Fridos Kahlo portretas, fone rodytas kone visos operos metu, stipriai kontrastavo su vieno iš pagrindinių veikėjų Čarlzo Tanzlio (Aurimas Raulinavičius) žodžiais „moteris negali skaityti, moteris negali

rašyti, moteris negali piešti...“. Tai buvo meistriškas libreto autorės ir režisierės sprendimas, o kompozitorės užmanymu skirtingi instrumentai įgarsinę skirtingus veikėjus dar labiau stiprino kontrastą, padėjo suvokti veikėjų charakterį - tai, kas nebuvo pasakyta ir parodyta. Tad *I švyturį* atliko tikrą meno misiją – atspindėjo dabartines aktualijas, jas šaržavo ir skatino dar kartą susimąstyti apie moters ir vyro statusą visuomenėje. O ir panaudotos sceninės detalės, matomos visai iš arti (klausytojai kartu su atlikėjais visą laiką prasedėjo kone toje pačioje badmintono aikštelėje), leido pasijausti tiesiogiai svarbiu dalyviu, liudytoju šioje Ramzių tragedijos istorijoje, kai tuo tarpu šis jausmas įprastame operos ir baleto teatre retai kada užgimsta (galbūt dėl per didelio atstumo nuo scenos, o gal dėl nebe aktualaus naratyvo).

Olympian Machine dar ryškiau atspindėjo anksčiau aptartoje diskusijoje išsakytas mintis. Idėjos ir garso montažo autorius Arturas Bumšteinas, labai aiškiai argumentavo, kodėl šią instaliaciją-performansą drąsiai galime vadinti opera, nors nei lankstinuke, nei *facebook* platformoje taip pavadinta nebuvo. Pasirodymo metu stebėti dvylika statiškų garsiakalbių buvo keista, tačiau negalima teigti, jog veiksmo scenoje nebuvo. Jį kūrė pirmojoje performanso dalyje įžengęs A. Bumšteinas, perskaitęs Homero epą „Iliada“, o vėliau ir garsiakalbių apšvietimo pokyčiai, skirtingas jų panaudojimas. Per garsiakalbius skambėjęs virtualusis choras ir jam akompanuojanti atitinkama muzika iš *youtube* keistai ramino. Gal kiek komišškai, nepaisant šmaikščių choro narių pasisakymų, atrodė tai, jog buityje naudojama muzika (į paiešką įvedus raktinius žodžius *relax mind body mindfulness success* lengvai randama) buvo pasitelkta šiai kompozicijai. Psichologija besidomintiems *Olympian Machine* panaudotas teksto atpasakojimo metodas galėjo pasirodyti kaip nusibodęs, dar mokykoje išbandytas, eilinis triukas, tačiau atsiribojus nuo šių įžvalgų, neįprasto formato kūrinys nesuerzino, buvo labai artimas ir tikrai įdomus eksperimentas. Štai tokiais būdais, atrakinęs žmogaus atminties ir suvokimo temą, kompozitorius skatino dar plačiau pažvelgti į operos žanrą.

Pakeistas požiūrio kampas, leido operą vertinti visai kitaip nei iki šiol buvo įprasta. Ar dėl viso to, kas čia aptarta, verta apsilankyti tokio tipo renginiuose? Svarstyti dar galima, tačiau atminkime – žiūrėti einame jau nebe tradicinės operos, o kažko kur kas daugiau, kažko tikrai labai artimo ir natūralaus nūdien. Todėl **šiuolaikinė + opera = negaliu praleisti, nes tai aktualu ir pritaikyta šiuolaikiniam individui.**

Karolina Rimskytė